

Modern Arap Edebiyatında Engelli Bireylerin Temsili:

İbrahim Nasrallah ve *Kilimanjaro'nun Ruhları* Romanı Örneği

Zehra Gülay Tokmak | 0000-0002-7454-1366 | zehragulaysahan@duzce.edu.tr

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı
Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ROR ID: [03a5qrr21](https://orcid.org/03a5qrr21)

Öğretim Görevlisi, Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı
Anabilim Dalı, Düzce, Türkiye

ROR ID: [04175wc52](https://orcid.org/04175wc52)

Öz

Bu çalışma, İbrâhim Nasrallâh'ın *Kilimanjaro'nun Ruhları* adlı romanı üzerinden engelliliğin Modern Arap romanında temsiline odaklanmaktadır. Engellilik sosyal dışlanma, ayrımcılık ve baskılarla şekillenen kültürel bir tanımlamadır. Edebiyat, engelli bireylerin toplumsal rollerini ve bu bireylerin iç dünyalarını anlamamıza yardımcı olmak için önemli bir araçtır. Batı edebiyatında engellilik genellikle bir eksiklik olarak resmedilse de Arap edebiyatı bu bireylerin yaşadığı zorlukları ve başarılarını ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Nasrallâh, bu eserinde bizzat yaşadığı bir tecrübenin tarihi kaydını tutmaktadır. Bu roman, Tanzanya'da bulunan ve dünyanın dördüncü en yüksek zirvesi olan Kilimanjaro Dağı'nda dokuz gün sürecek bir tırmanış öyküsünü anlatmaktadır. Romanın gerçek kahramanları olan Yasmîn en-Neccâr ve Mu'tasım Ebû Keriş'in protez bacaklarla zirveye doğru attıkları her adım, aslında özgürlüğe doğru attıkları bir adımdır. Dış dünyada olduğu gibi insan ruhunda da zirveler vardır. Eserin üçüncü engelli karakteri Ğassân'a hayat veren Ahmed ed-Devâbşe'nin ulaşmak istediği zirve ise Yahudi yerleşimcilerin işgalinden evini kurtarmaktır. Yazarına 2016 yılında Katara Arap Roman Ödülü'nü kazandıran bu roman, engelliliğin bedensel olmaktan çok ruhsal bir durum olduğunu ortaya koyan güçlü örnekler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Arap Dili ve Belagatı, Arap Edebiyatı, Engellilik, Engelli Bireyler, İbrâhim Nasrallâh, *Kilimanjaro'nun Ruhları* Romanı.

Atıf Bilgisi

Tokmak, Zehra Gülay. "Modern Arap Edebiyatında Engelli Bireylerin Temsili: İbrahim Nasrallah ve *Kilimanjaro'nun Ruhları* Romanı Örneği". *Düzce İlahiyat Dergisi* 9/1 (Haziran 2025), 66-84. <https://doi.org/10.61272/duid.1632271>

Geliş Tarihi	03.02.2025
Kabul Tarihi	24.05.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	etik.duzceilahiyat@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Representation of Persons with Disabilities in Modern Arabic Literature:

The Case of Ibrāhīm Naşrallāh's Novel *Kilimanjaro Spirits*

Zehra Gülay Tokmak | 0000-0002-7454-1366 | zehragulaysahan@duzce.edu.tr

PhD Candidate, Department of Arabic Language and Rhetoric, Faculty of Theology,
İstanbul University, İstanbul, Türkiye

ROR ID: [03a5qrr21](https://orcid.org/03a5qrr21)

Lecturer, Department of Arabic Language and Rhetoric, Faculty of Theology, Düzce
University, Düzce, Türkiye

ROR ID: [04asck240](https://orcid.org/04asck240)

Abstract

This study focuses on the representation of disability in modern Arabic novels through the example of *Kilimanjaro Spirits* by Ibrāhīm Naşrallāh. Disability is a culturally constructed concept shaped by social exclusion, discrimination, and various forms of oppression. Literature serves as a crucial medium for understanding both the social roles and the inner worlds of individuals with disabilities. While Western literature often portrays disability as a deficiency, Arabic literature tends to provide a more nuanced depiction, emphasizing the challenges and achievements of disabled individuals. In this novel, Naşrallāh records a historical experience he personally lived through. The narrative recounts a nine-day climbing expedition on Mount Kilimanjaro, the fourth highest summit in the world, located in Tanzania. The true protagonists of this story, Yasmīn al-Najjār and Mu'taşīm Abū Karīsh, take each step toward the summit with prosthetic legs each step symbolizing a move toward freedom. Just as there are peaks in the external world, there are also summits within the human soul. For Aḥmad al-Dawwābsha, who brings to life the novel's third disabled character, Ghassān, the peak he wishes to reach is to reclaim his home from the occupation of Jewish settlers. This novel, which brought its author the Katara Arabic Novel Award in 2016, presents powerful examples demonstrating that disability is more a psychological condition than a physical one.

Keywords:

Arabic Language and Rhetoric, Arabic Literature, Disability, Disabled Individuals, Ibrāhīm Naşrallāh, Kilimanjaro Spirits.

Citation

Tokmak, Zehra Gülay. "The Representation of Persons with Disabilities in Modern Arabic Literature: The Case of İbrāhīm Naşrallāh's Novel *Kilimanjaro Spirits*". *Düzce Divinity Journal* 9/1 (June 2025), 66-84. <https://doi.org/10.61272/duid.1632271>

Date of Submission	03.02.2025
Date of Acceptance	24.05.2025
Date of Publication	30.06.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	etik.duzceilahiyat@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Bu çalışma, İbrâhim Nasrallâh'ın *Kilimanjaro'nun Ruhları* adlı romanı üzerinden engelli bireylerin Arap edebiyatında temsilini ele almaktadır. Filistinli çocukların yaşadıkları fiziksel ve psikolojik engellere rağmen toplumsal sorumluluklarının bilincinde olarak Kilimanjaro'nun zirvesine tırmanmaya çalışmaları, simgesel bir anlam taşımaktadır. Nûra, Yûsuf ve Ğassân karakterleri, yaşadıkları acılara rağmen, azim ve iradeyle engellerini aşmaya çalışarak hem kendilerinin hem de etraflarındaki insanların içsel yolculuklarına ışık tutmaktadır. Bu roman, edebiyat dünyasında engellilik temasını işleyen önemli eserlerden biridir. Nasrallâh, bu çocukların yaşadıkları fiziksel ve toplumsal engelleri, kişisel mücadeleleri ve içsel yolculuklarını anlatırken, aynı zamanda toplumsal ön kabullere de dikkat çekmektedir.

Makalenin amacı, bu romanı engellilik teması çerçevesinde incelemek, engelli bireylerin toplumsal hayatta karşılaştıkları zorluk ve engellerin bu eser üzerinden nasıl ele alındığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, öncelikli olarak engellilik tanımı üzerinde durulacak, edebiyatta engelli bireylerin temsili hakkında bilgi verilecektir. İbrâhim Nasrallâh ve *Kilimanjaro'nun Ruhları* adlı romanı tanıtıldıktan sonra eserin engelli üç ana karakterinin içsel gelişimleri, çevreleriyle ilişkileri ve toplumsal engelleri aşma çabaları incelenecektir.

Makalenin sonunda Filistin Merkezî İstatistik Bürosu'nun 3 Aralık 2024 Dünya Engelliler Günü'ne özel yayımladığı basın açıklamasından kısaltılmış bir bölüm ek olarak verilmektedir. Bu bölümde İsrail'in Gazze'ye dönük son saldırıları neticesinde engelli kalan çocuklar ile engelli bireylerin son durumu istatistiklerle yer almaktadır.

1. Engellilik Tanımı

Engelliliğe dair yapılan açıklamalar ve bu alanda kullanılan dil tıp, sosyal ve siyasal bilimler gibi disiplinler ile topluma göre değişiklik göstermektedir. Engellilik, kişiden ya da bir bütün olarak vücuttan beklenen davranışlar, yetenekler ve görevler olarak ifade edilen normal aktivitelerin yerine getirilmesindeki eksiklik ya da sınırlılık olarak tanımlanmaktadır.¹ Genişletilmiş bir başka tanıma göre ise sakatlık sonucu bir insanın normal kabul edilenleri yapabilmesinde ve belli bir tavırda beklenen aktivitelerini sergilemesinde gerekli olan performansını gösterme yeteneğindeki yoksunluk ve/veya sınırlılıktır.² Bireysel ihtiyaçları karşılamayı ve sosyal yaşamı sürdürmeyi

¹ WHO, *International Classification Of Impairments, Disabilities And Handicaps* (Cenova: World Health Organisation, 1980), 28.

² Esra Burcu, "Türkiye'deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara Örneği", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 28/1 (2011), 38.

zorlaştıran engellilik bedensel, ruhsal ya da süreğen hastalıklarla oluşabildiği gibi günümüzde afet, savaş, çatışma ve zorunlu göçler sebebiyle yaralanma ve tıbbî yetersizlikler neticesinde de oluşabilmektedir. Dolayısıyla sağlıklı her insan potansiyel bir engelli adaydır.³

Engellilik kültürel bir tanımlamadır. Yani kişilerin fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin sınırlı olması değil toplumsal bir ön kabul ve yargıdır.⁴ Sosyal hayatta engelli bireylere yönelik tutum ve davranışlar kültür ile şekillenmektedir. Bireyin çeşitli nedenlerden dolayı birlikte yaşamak zorunda kaldığı engeli, sosyal ve kültürel çevresi tarafından belirlenir. Bireyler o kültür tarafından belirlenmiş olan bazı rol ve sorumlulukları yerine getiremediklerinde çevreleri tarafından engelli kabul edilir. Bunun neticesinde toplumda "itibar görmeyen", "önemsenmeyen" ve "ikinci plana itilen" bu bireyler birtakım kültürel tanımlamalara maruz kalırlar.⁵ Toplumun engellilere ilişkin cehalet, merak ve acıma içeren olumsuz tanımlamaları, zaten dezavantajlı olan bu grubun üretimine ve sosyal hayata katılımına engel olmaktadır. Genellikle sosyo-kültürel yapı içinde engelli bireylerin toplumdaki diğer üyelerin yapabildiği her şeyi yapabilecek bireyler olarak algılanmamaları ve bu bireylerin "yarım/eksik insan" muamelesi görmeleri onlara yönelik ayrımcılık ve baskıyı arttırmaktadır. Oysaki engellilik, bir engellenmişliğin ifadesidir. Zira toplumun çoğunluğu bu bireyleri zihinsel ya da fiziksel olarak diğerlerinden farklı görüp engelli kabul etmektedir.⁶

Öte yandan insan hayatının her anında söz sahibi olan kültürün temel faktörlerinden bir diğeri edebiyattır. Edebiyatta engelli bireylerin "şeytan", "uğursuz" veya "Tanrı tarafından cezalandırılan" şeklinde olumsuz resmedilmesi, engellileri toplumdan uzaklaştıran ve bunun devamlılığını sağlayan kültürel tanımlamalar arasındadır.⁷

³ Dilek Toy - Bilal Uysal, "Engelli Birey Algısında Çocuk Edebiyatının Önemi - İçimdeki Müzik Örneği", *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi* 5 (2022), 43; Diane Coleman, "Assisted Suicide and Disability", *Human Rights: Journal of the Section of Individual Rights and Responsibilities* 27/1 (2000), 2.

⁴ Ayşegül Bilge - Olcay Çam, "Ruhsal Hastalığa Yönelik Damgalama ile Mücadele", *TAF Preventive Medicine Bulletin* 9/1 (2010), 72.

⁵ Mehpere Tuba Acar, XX. Yüzyıl Türk Romanında Engelli Karakterlerin "Küçük Ağa" Ve "Köyün Kamburu" Romanları Çerçevesinde Değerlendirilmesi (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 25-33.

⁶ Burcu, "Türkiye'deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara Örneği", 40-42; Zhanargul Pangaliyeva - Bengü Güngörmez Akosman, "Ötekileştirilmiş Beden ya da Engelliler: Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 51 (2023), 237-238.

⁷ Özgül Reis, "Kemal Tahir'in Köyün Kamburu Romanına Engelliliğin Sosyal Modelinden Bakmak", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*

2. Edebiyatta Engelli Bireylerin Temsili

Edebiyat, okur ya da yazar rolü yönünden bireyleri toplum içerisinde “ötekileştirilmiş” kimliklerden sıyrarak kendini ifade eden, anlayan, anlatan ve tasarlayıp kurgulayan kişiler olmalarını sağlamakta önemli bir rol üstlenmektedir.⁸

Yirminci yüzyılın sonlarına kadar Batı edebiyatında engelliliğin “doğal” bedene karşı bir metafor olarak kullanıldığı görülmektedir. İyi karakter, engelliliği kötülükle özdeşleştirilen bir diğer karakterden farklıdır. III. Richard adlı eserde Kral Richard (1452-1485) karakteri, kinci ve ahlaksız oluşunun nedenini çirkin bedeni ve kamburu olarak göstermektedir.⁹ *Moby Dick*’te Kaptan Ahab’ın protez bacağı takıntılı kişiliğinin sembolüdür.¹⁰ Yine *Notre Dame’ın Kamburu* romanının başkahramanı Quasimodo, bir gözü kör, bir ayağı topal ve kambur olduğu için toplumdan dışlanmaktadır.¹¹

Buna karşın yüzümüzü Doğu’ya döndüğümüzde Arap kültüründe, engelli bireylerin tarih boyunca büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir.¹² Bu konuda yazılmış birçok eser mevcuttur.¹³ Bu eserlerde engelli bireylerin yaşamlarındaki her türlü zorluğa rağmen elde ettikleri başarılar ele alınmıştır. Arap edebiyatı, engelliliği sadece fiziki ya da psikolojik bir durum olarak ele almakla kalmaz, aynı zamanda engelli bireylerin hayata bakışlarını, toplumla ilişkilerini, duygusal hallerini de derinlemesine inceler.¹⁴

3/2 (2020), 164.

⁸ Koray Üstün, “Engelleri Edebiyatla Aşmak: Engelli Yazarların Türk Edebiyatı Tarihine Katkıları”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 8/21 (2020), 93-96.

⁹ William Shakespeare, III. Richard, çev. Özdemir Nutku (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007); İbrahim Alp Okur - Banu Ayten Akın, “Kötülüğün Doğasından Doğanın Kötülüğüne: Bir Kötülük Sorunu Olarak III. Richard”, *Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi* 15/30 (2022), 1189-1195.

¹⁰ Yonca Denizarslanı, “Hınç Asabiyeti Ve Kaptan Ahab: Herman Melville’in Moby-Dick’inde Amerikan Kahramanının Düşüşü”, *New Era International Journal Of Interdisciplinary Social Researches* 8/20 (2023), 20-30.

¹¹ Bahattin Şeker, “Notre-Dame De Paris Romanında Engelli Ve Öteki Algısı: Quasimodo Örneği”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2018), 310-311.

¹² Musa Turşak, “Kur’an’da Bedensel Engellilikle İlgili İfadelerin Tahlili”, *Bitlis İslamiyat Dergisi* 3/1 (2021), 218-229; Mustafa Kırız, “Hakikat ve Mecaz Bağlamında Kur’an’da ‘Engellilik’ İfade Eden Sözcüklerin Linguistik Analizi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2007), 103-117.

¹³ Futeym Ahmed Denâvir, “Süveru zevi’l-i’âka fi’l-edebi’l-‘Arabî” 33/3 (2021), 28-35.

¹⁴ Yunus Bucuka, “Körlük Ve Bilgelik”, *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2023), 95-110; Şükrü Dinçer, “Klasik Arap Kültüründe Fiziksel Bir Engel Olarak

Klasik Arap edebiyatında engelli bireyler ile ilgili yazılmış en kapsamlı eser Ebû Osmân Amr b. Bahr el-Câhiz'in (ö. 255/869) *el-Bursân ve'l- 'urcân ve'l- 'umyân ve'l-hûlân* adlı eseridir. Câhiz bu kitapta engelli bireyleri ve onların toplumdaki yerini anlatmaktadır.¹⁵

Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî (ö. 276/889) *el-Ma'ârif* adlı eserinin on yedinci bölümünü engelli meşhur şahsiyetlere ayırmıştır.¹⁶ Yine İbn Habîb en-Nîsâbü'rî (Neysâbü'rî) (ö. 406/1016) *Ukalâû'l-mecânîn*¹⁷ ve Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) *Ahbâru'l-hamkâ ve'l-muğaffelîn* adlı eserlerinde zihinsel engeli bulunan kişiler ve onların akıllıca hallerinden bahsetmektedirler.¹⁸ Ayrıca Ebû's-Safâ Halîl b. Aybeg es-Safedî (ö. 764/1363) *Nektû'l-himyân fî nüketi'l- 'umyân ve eş-Şu'ûr bi'l- 'ûr* adlı eserlerinde âmâ ya da bir gözü görmeyen ünlü kişilerin biyografi ve başarı hikâyelerini anlatmıştır.¹⁹

Engelliliği doğru bir biçimde tanımlamak, engelli bireylerin yaşadıkları sorunları görünür kılmak, modern toplumda yerleşmiş olan negatif engellilik algısını değiştirmek, engellileri toplumun bir parçası olarak tarafsız bir bakışla edebiyat sahasına taşımak yazarın görevidir.

3. İbrâhîm Nasrallâh ve *Kilimanjaro'nun Ruhları* Romanı

İbrâhîm Nasrallâh, Filistin'den sürgün edilen bir ailenin çocuğu olarak 1954 yılında Ürdün'de dünyaya geldi. UNRWA'nın (Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı) kurduğu çadır okullarda eğitim gördü. Yine UNRWA'ya tabi Öğretmen Yüksek Okulu'nda okudu. Kariyerine 1976-1978 yıllarında Suudi Arabistan'da öğretmenlik yaparak başladı. Amman'a döndükten sonra çeşitli gazetelerde, medya ve kültür sektörlerinde çalıştı. 1996'dan 2006'ya kadar Abdülhamîd Şûmân Kurumu Sanat Dairesi'nde Kültür

Körlük ve Körler Etrafında Şekillenen Mizah Edebiyatı", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2023), 256-276; Emîn Abdullah Muhammed el-Yezîdî, "Sûretü'l-i'âka ve'l-mu'âk fi'l-müdevvenâti's-şâ'biyye li Sâlim Merzûk", *Mecelletü'l-Mehra li'l-Ulûmi'l-İnsâniyye* 11 (2021), 144.

¹⁵ Ramazan Şeşen, "Câhiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/20-24.

¹⁶ Hüseyin Yazıcı, "İbn Kuteybe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/145-149; Zülfikar Tüccar, "el-Maârif", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/271.

¹⁷ Mehmet Ali Sarı, "İbn Habîb en-Nîsâbü'rî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/510.

¹⁸ Yusuf Şevki Yavuz - Casim Avcı, "İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/543-549.

¹⁹ İsmail Durmuş, "Safedî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/447-450.

Danışmanı ve Edebi Faaliyetler Müdürü olarak görev aldı. Bugüne kadar 20 şiir kitabı ve 24 romanı yayınlandı. Ayrıca sanat, sinema ve biyografi üzerine çeşitli eserler kaleme aldı ve yine bu konulardaki kimi eserlere editörlük yaptı. Şiir ve romanlarından bir kısmı İngilizce, İtalyanca, İspanyolca, Farsça, Danca ve Türkçeye çevrildi. Her romanında farklı bir üslup, kurgu ve dil geliştiren İbrâhim Nasrallâh, birçok ödüle layık görüldü. 2018'de *İkinci Köpek Savaşı* adlı romanıyla Uluslararası Arap Roman Ödülü'nü (Arabic Booker) aldı. 2020 yılında ise *Noel Ağacının Altında Bir Tank* adlı romanıyla ikinci kez Katara Arap Roman Ödülü verilen ilk Arap yazar oldu.²⁰

İbrâhim Nasrallâh, 2014 senesinde protez bacaklı iki Filistinli gencin de katıldığı bir grupla Kilimanjaro Dağı'nın zirvesine çıkmayı başardı. Tırmanış, Filistinli çocuklara yardım sağlayan bir sivil toplum kuruluşuna destek amaçlıydı. Nasrallâh'ın bu yolculuğu *Kilimanjaro'nun Ruhları* adlı romanına ilham oldu. 2015 yılında yayımlanan bu eser yazarın *el-Melhâtü'l-Filistîniyye* roman dizisinin dokuzuncu romanıdır. Çağdaş Arap edebiyatında bir benzeri olmayan bu proje, Filistin trajedisinin yaklaşık iki buçuk yüzyılı kapsayan bir dönemini ele alarak anlatmaktadır. İbrâhim Nasrallâh 2016 yılında bu eseriyle Katara Arap Roman Ödülü'ne layık görülmüştür.²¹

Nasrallâh'ın, duyuşsal deneyimi anlatı diline ustaca harmanlama konusunda yetkin bir yazar olduğu *Kilimanjaro'nun Ruhları* romanında açıkça görülmektedir. Bu eser, Tanzanya'da bulunan ve dünyanın dördüncü en yüksek zirvesi olan Kilimanjaro Dağı'nda dokuz gün sürecek bir tırmanış öyküsünü anlatmaktadır. Tanzanya, Afrika'da bağımsızlığını kazanan ilk ülke olup Kilimanjaro, özgürlük yolculuklarına ilham veren bir dağdır.²² Havanın iyi olduğu günlerde bile sıcaklığın eksi 19 derece olduğu bu tırmanışta, birbirinden farklı ve zorlu iklim koşullarına sahip beş bölge aşılabacaktır. Eserin olay örgüsü, roman kahramanlarının karakter ve davranışlarını şekillendirmesi bakımından önemli olan çocukluklarının ve gençliklerinin anlatıldığı otuz yıl öncesinden başlar, tırmanıştan bir yıl sonra 2014'te son bulur. Tüm bu süreç dokuz günlük bir zaman dilimi içinde geriye dönüş tekniği kullanılarak anlatılır.

²⁰ İbrâhim Nasrallâh, *es-Sîratü't-Tâira* (Amman: el-Müessesetü'l-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2006), 147-150,184; Ahmet Bostancı, "İbrahim Nasrallah'ın Hayatı, Eserleri ve Ağras Amine Adlı Romanının İncelenmesi", *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 1/34 (2012), 153-156.

²¹ Süleymân Ezra'î, *er-Rivâyetü'l-Cedîde fî'l-Ürdün* (Amman: Vizâratü's-Sekâfe, 1998), 189-200.

²² Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (SUBU), "Kilimanjaro, Tanzania Hakkında Bilgiler" (Erişim 22 Aralık 2025).

Romanın ana karakterleri İsrail saldırıları sonucu sakat kalan Gazze'den Yûsuf, el-Halîl'den Ğassân ve Nablus'tan Nûra adlı çocuklardır.²³ Diğer karakterler ise bu çocuklara destek ve yardım için katılan gönüllülerdir. Bu kişiler Tanzanyalı futbolcu Soul, Amerikalı yazar Herry, Lübnanlı kameraman Emil, Filipinli olup Newyork'ta bir bankada çalışan Jessica, Suudi Arabistanlı üniversite öğrencisi Necât, Filistin asıllı Ürdünlü ev hanımı Sevsen, Filistin asıllı Mısırlı Sihâm, Filistinli olup Kanada'da yaşayan Doktor Ervâ, kendisini Filistin davasına adanmış Amerikalı gazeteci John, bu projenin mimarı profesyonel dağcı Rîmâ ve daha sonra gruptan ayrılacak olan Filistinli iş adamı Cibrîl'dir.

Kilimanjaro Dağı, dağın zorluğu ve zirveye ulaşma mücadelesi; insanın içsel yolculuğunu ve hayatta karşılaşılan engelleri aşma arzusunu simgeler. Roman anlatıcısı bilge bir anlatıcıdır. İbrâhîm Nasrallâh, çoğu zaman üçüncü tekil şahıs bakış açısıyla, karakterlerin içsel dünyasına dair derin gözlemler sunar. Bu anlatım tarzı, karakterlerin hem fiziksel hem de psikolojik mücadelelerini daha iyi anlamamızı sağlar. Romandaki bu çok katmanlı anlatı, olayları farklı perspektiflerden değerlendirmemize de imkân sağlar. Nasrallâh, şiirsel bir dil ile yerel halk dilini birlikte kullanmaktadır. Ana karakterler, hayatta karşılaştıkları zorlukları aşma çabasında hem fiziksel hem de psikolojik olarak birbirlerine bağlıdırlar. Romanda başkalarının acılarından faydalanan, çıkar çevrelerinin omuzlarında yükselen ve kendi reklamını yapmak peşinde olan Cibrîl dışında herkes, sadece Kilimanjaro'nun zirvesine değil, iç dünyalarında yükselerek kendi ulvî hedeflerine de ulaşacaklardır.²⁴

İbrâhîm Nasrallâh bu romana *"Her insanın kendi ruhunda tırmanması gereken bir zirvesi vardır. Hangi zirveye tırmanırsa tırmanсын kendi içindeki tırmanışı gerçekleştirmedikçe daima dipte kalır."* sözleriyle başlar. İnsan ruhundaki yükseliş de tüm zorluklarıyla bir dağa tırmanmak gibidir. Bu romandaki zirveye varma çabası hem hakiki hem de mecazi anlamlar içermektedir. Bu yolculuğa katılanlar için zirveye ulaşmak bedensel ve ruhsal bir sınav haline gelir. Herkesin kendi içindeki zirveye yani hedeflerine ve hayallerine ulaşması için geçmişin yüklerinden ve geleceğin kaygılarından kurtulması, endişe, korku, öfke, nefret, pişmanlık gibi duygular ve hırslarından arınması gerekmektedir.²⁵

4. Nûra, Yûsuf ve Ğassân Karakterleri Üzerinden Engelliliğin Anlatımı

²³ Yaser Snoubar - Kasım Karataş, "Bir Sakatlık Nedeni Olarak Savaş, Çatışmalar Ve Engelli Çocukların Hakları: Filistin Örneği", *Ufku Ötesi Bilim Dergisi* 14-15/1 (2015), 8-10.

²⁴ Zehra Gülay Şahan, "Modern Edeplerden İbrâhîm Nasrallâh ve Ürdün Edebiyatındaki Yeri", *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2021), 84.

²⁵ Bk. İbrâhîm Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro* (Katar: Dâru Blumzberî, 2015).

İbrâhim Nasrallâh bu eserini, ikisi İsrail işgal güçleri ve yerleşimcilerin saldırıları sebebiyle engelli kalan üç çocuk karakterin hikâyesi üzerinden kurgulamaktadır. Bu çocuklardan Nûra, Filistin'in Nablus şehrinde yaşayan sıradan bir ailenin kızıdır. Kimsenin kötülüğünü istemeyen güçlü bir karakterdir.²⁶ Küçükken annesine diz kapağından kesilen bacağıının nerede olduğunu sorduğunda annesi ona şöyle der: “Bacağıın dağın tepesinde. Sen büyüdüğünde kendim gidip getireceğim.”²⁷

Nûra büyüdüğünde gerçeği anlar. Artık bacağı geri gelmeyecektir. Ama o yine de bacağına yani kaybettiği umutlarına ulaşmak için Kilimanjaro'nun zirvesine tırmanmaya karar verir. Yazar, Nûra'nın dış görünüşü ve kıyafetlerinden ayrıntılı bir dille bahsetmez. Bunun yerine Nûra'nın olağanüstü şahsiyetinden ve protez bacağından bahseder.²⁸ Böylece okuru sağlıklı bir insanın dahi tırmanmakta zorlandığı Kilimanjaro zirvesine, Nûra'nın fiziksel dezavantajlarına rağmen ulaşmayı başarmasına odaklamak ister.

Tüm yolculuk boyunca Nûra'nın yüzünden tebessüm hiç eksik olmaz. O içinde kopan fırtına ve yaşadığı acılara rağmen, hayatın zorluklarını umut dolu gülümsemeyle karşılamaktadır. Çevresinin merhamet dolu bakışlarına maruz kalmamak ve kendisini çaresiz hissetmemek için hep güçlü görünmeye çalışır. Onun bu tavrı Rîma'yı şöyle nasihat etmeye zorlar: “Kamera önünde gülebilir hatta ağlaya da bilirsin. Zira sen de bizim gibi bir beşersin.”²⁹

Nûra yolculuğun sonunda herkesten daha güçlü ya da hiçbir şeyi önemsemediği gibi davranmaktan vazgeçer. Herkes gibi acı çekebileceğini, zayıf düşebileceğini ve yardıma ihtiyacı olduğunda bunu talep etmesi gerektiğini kabul eder.

Nûra karakterine hayat veren kişi, Nablus kentinden *Yasmîn en-Neccâr*'dır. Üç yaşında geçirdiği bir trafik kazasında bacağıını kaybetmiştir. Protez bacağıyla dünyanın en yüksek dördüncü zirvesi Kilimanjaro'ya ulaşan ilk bayan olarak tarihe adını yazdırmıştır. Buna rağmen etraflarını kuşatan Yahudi yerleşimlerinden dolayı yaşadığı Bûrîn köyünün dağlarına tırmanamamıştır. Nasrallâh, Nûra karakterinin yaşadığı acılar, kayıplar ve hatıralar üzerinden Batı Şeria'daki İsrail işgaline ve artarak devam eden insan hakkı ihlallerine dikkat çekmek istemektedir.³⁰

²⁶ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 327.

²⁷ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 23.

²⁸ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 54.

²⁹ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 330.

³⁰ Arabic News (AN), “الفلسطينية يسمين النجار أول متسلقة لقمة جبل كيليمانجارو بساق صناعية”, (Erişim 31 Ocak 2025).

Romanın ikinci engelli çocuk karakteri ise Yûsuf'tur. İbrâhîm Nasrallâh, Nûra karakterini anlatırken olduğu gibi Yûsuf'un da fiziksel özellikleri üzerinde ayrıntılı durmaz. Gazze şehrinde yaşayan Yûsuf, dokuz yaşındayken bir bombanın patlaması sonucu sol bacağı ve sol elinin üç parmağını kaybeder. Ancak kurtulan iki parmağı da işlevsiz kaldığından elini kullanamamaktadır.³¹ Engellerine teslim olmayıp futbol, yüzme ve okçuluk sporlarıyla ilgilenmektedir.

Yûsuf, yaşadığı patlama nedeniyle çok derin korkular yaşar. Sürekli kâbuslar görür. Kimi zaman çektiği ağrı ve acıların dinmesi için ölmeyi dahi düşünür.³² Patlama neticesinde bacağı ve eli kaybetmesi o yoldan bir daha geçmek istemez: "Aklına sadece aynı yolda diğer bacağı bekleyen başka bir bomba olduğu geliyordu."³³

Yûsuf, denizi çok sever ve tek bacağına rağmen korkmadan yüzer. İsrail saldırılarında arkadaşları birer birer onu terk ederken deniz hep onunladır. ³⁴ O, açık bir hapishaneye dönen Gazze'den bir kez olsun çıkmak ister: "Bu yolculuk bu hapishaneye, Gazze'ye yeniden dönmek üzere dünyayı görmek için tek şansımdı."³⁵

Yûsuf patlamadan sonra sadece bacağı ve elini değil kendine güvenini de kaybeder. Sakat elini sürekli saklar ve göstermeye çekinir. Daha utangaç ve içine kapanık olan şahsiyeti bu yolculukta değişir: "Emil, Yûsuf'un, sakat eliyle onu selamladığı bir fotoğrafını çekti. Yûsuf'un elini sürekli koltuğunun altında sakladığı günler geldi gözünün önüne."³⁶

Çok talihsiz olduğunu düşünen Yûsuf, bu yolculuk sonunda yüzde bir umudunun yüzde doksan dokuz karamsarlığını yendiğini itiraf eder. O sağlıklı insanların yapamadığını yapmış, tek bacağıyla zirveye tırmanmayı başarmıştır.³⁷

Yûsuf karakterine hayat veren kişi Gazzeli Mu'tasım Ebû Keriş'tir. Tıpkı Yûsuf gibi İsrail saldırılarında bir bacağı ve elini kaybeden bu genç sporla hayata tutunmuştur. Yûsuf, Filistin'in saldırı, işkence ve baskı altındaki bir başka bölgesi olan Gazze'yi temsil etmektedir. İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği soykırım ve yıkımdan sonra ne durumda olduğu ise endişe vericidir.³⁸

³¹ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 55.

³² Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 135.

³³ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 93.

³⁴ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 132.

³⁵ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 162.

³⁶ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 326.

³⁷ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 351.

³⁸ Sky News Arabic (SNA), "فلسطيني يهوى تسلق الجبال والسباحة رغم فقدانه أحد أطرافه" (Erişim 31 Ocak 2025).

Ğassân, romanın üçüncü ve son engelli çocuk karakteridir. Ğassân, Yahudi yerleşimcilerin el-Halîl'deki evlerinde çıkardığı bir yangında ağır yaralı olarak kurtulur. Gözünü ve elini kaybeder. Daha acısı, küçük kız kardeşi bu olayda yanarak can verir. Yüzünden beş, yaralı elinden ise üç ameliyat geçirir. Ğassân bu acı ve kayıplar için şöyle der: “Anladım ki her yara, insan ruhunda da derin bir yara bırakmakta. Öyle ki bu yara bedendeki yaradan çok daha büyük olabilir.”³⁹

Ğassân, bu yolculukta ilk defa yaşadığı ve ne olduğunu hiç bilmediği özgürlük hissinden dolayı çok şaşkındır. Öyle ki geceleri uykusu kaçır. Annesiyle bir telefon konuşmasında duygularını şöyle ifade eder: “Hâlâ çok şaşkıyım. Burada hiçbir askeri kontrol noktası yok. İnanabiliyor musun?! Beş gün oldu bir tane bile asker görmedim.”⁴⁰

Ğassân, Doktor Ervâ'nın tedavi ettiği çocuklardan birisidir. O, sorumluluk duygusu çok yüksek bir çocuktur. Evlerini gasp etmeye çalışan Yahudi yerleşimcilere karşı, ailesini ve evini korumak için bu yolculuğa katılamamıştır. Onun gelemeyişine çok üzülen Doktor Ervâ tüm yolculuk boyunca Ğassân'ı beraberlerinde hayal eder. Ğassân'ın bu yolculuğa katılmadığı ise romanın sonunda anlaşılır. O, gelemeyişinin nedenini şöyle ifade eder: “Doktor Ervâ! Bu cehennemden çıkmak istemediğimi mi sanıyorsun? Oysaki bir saatliğine bile olsa buradan çıkmak vallahi tek hayalim. Ama evimin dört duvarı içinde bu cehennemi yaşamayı, evimi kaybetmeye tercih ederim.”⁴¹

Küçük yaşına rağmen Ğassân'ın hedefleri vardır. Evlerinden çıkmaları için İsrail askerlerinin ve Yahudi yerleşimcilerin yaptıkları her türlü baskı, şiddet, tecavüz ve saldırıya rağmen Ğassân, evini terk etmemiştir. O, vatan kavramını çok iyi idrak etmiştir. Bu evden vazgeçmek vatandan vazgeçmektir. Kaybedilen bir ev diğer evlerin de kaybedilmesi demektir. Bu yüzden kendini, hayallerini, rahatını ve emniyetini diğer Filistinliler için feda etmiştir. Ğassân da bir zirveye tırmanmaktadır ama kendi zirvesine. Yerleşimciler tarafından evinin işgal edilen üst katını geri almak ve oraya yeniden özgürce çıkmak Ğassân'ın en büyük gayesidir. Romanın sonunda onun evini işgalcilerden kurtarıp kurtaramadığı belli değildir, tıpkı kaybedilen Filistin toprakları gibi.

Ğassân karakterine hayat veren kişi, Nablus şehrinde *Ahmed ed-Devâbşe'* dir. Bu eserin yayımlanmasından birkaç ay önce bir kundaklamada 5 yaşındaki Ahmed'in evi yanmış, kendisi ağır yaralanmış, annesi, babası ve henüz bir buçuk yaşındaki erkek kardeşi Ali ise bu saldırıda yanarak can vermiştir.⁴²

³⁹ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 31.

⁴⁰ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 270.

⁴¹ Nasrallâh, *Ervâhu Kilimenjaro*, 375.

⁴² Aljazeera Arabic (AJA), “بعد الحكم بالمؤبد على قاتل عائلة دوابشة”, (Erişim 31 Ocak 2025).

Ğassân, işgale gözlerini açan ve hayatları boyunca özgürlük nedir bilmeyen çocukların sembolüdür. İbrâhîm Nasrallâh, bu karakter üzerinden, Yahudi yerleşimcilerin başta el-Halîl şehri olmak üzere tüm Filistin'de yaşattıkları ıstırap ve haksızlıkları aktarmaktadır.

Roman kahramanları zorlu dağ koşulları, kötü hava şartları, uzun yürüyüşler nedeniyle el ve ayaklarının donması gibi pek çok sorunla birlikte mücadele ederler. Nûra ve Yûsuf'un zayıf bedenlerine rağmen tırmanışa devam etmeleri diğer ekip üyelerine güç vermiştir. Bu roman fiziksel engellerin aşılması için irade gücünün sınırlarının zorlanması gerektiğini vurgular. Zira gerçek sakatlık beden sakatlığı değil irade ve azmin sakatlanmasıdır.

İbrâhîm Nasrallâh bu eserde Nûra, Ğassân ve Yûsuf'un engellerini değil şahsiyetlerini, duygularını, yeteneklerini ön plana çıkartır. Protez bacakları onların noksanlığı değil vücutlarının bir parçasıdır. Bu bacaklarını diğer insanlar kadar fonksiyonel kullanamaları da bu durum hayallerine koşmalarına bir engel oluşturmamıştır. Bu sebepten yazar, engellerin bedende değil azim ve iradede olduğuna dikkatleri çeker.

Nasrallâh'ın işaret ettiği bir diğer husus hayatta herkesin bir engeli olduğudur. Bunlar kimi zaman maddi çoğu zamansa manevi engellerdir. Genelde insan bunun farkında değildir. Bu yaşamda kendi dönüşümümüzü tamamlamadan ruhsal tekâmülümüzü tamamlayamayız. Bunun önünde en büyük engel ise manevi engellerdir. Sebat, sabır, ısrar ve umut bu engelleri kaldırır. Bu romanda "engelli" kabul edilen üstelik daha çocuk denebilecek karakterlerin, ekipteki diğer arkadaşlarının sadece bedenengelli değil ruhen yükselişinde de onlara örnek olmaları ve güç vermeleri etkileyicidir.

Bu romandaki üç çocuğun sonradan engelli oluşu da dikkat çeken bir başka noktadır. Herkes doğuştan fiziksel, zihinsel ve ruhsal engellerle dünyaya gelmez. Günümüzde artan salgın hastalıklar ve savaşlar da maalesef sağlıklı kabul edilen bireyleri potansiyel engelli haline getirmiştir. Bu nedenle engelli kabul edilen bireylere ve sorunlarına karşı daha duyarlı olunmalıdır.

Sonuç

Engelli bireylerle ilgili meseleleri ele alan romanlar, engelli olmayan bireylerin hayatlarına dair edebiyat ve sinemada işlenen konulara kıyasla çok daha azdır. Çoğu edebi eser ve televizyon yapımı engelli bireyleri genellikle fakir, zayıf ve çaresiz veya ana kahramanın acıma gösterdiği yan karakterler olarak sunmaktadır. Ayrıca, engellilik bazen alay, aptallık veya suçlulukla ilişkilendirilmektedir. Buna karşın bazı eserler de engelli bireyleri "süper kahramanlar" olarak gösterme çabındadır ancak bu durum gerçeklikle bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, bu konuda yazılmış edebî eserlerin daha gerçekçi ve dengeli bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir. Bu türden

çalışmalar toplumun problemlerini ve kaygılarını yansıtmalı, engelli bireylerin sorunlarını yaratıcı bir şekilde ele almalı, bu bireyler için çözüm yolları bulmalı ve onları toplumda daha aktif bireyler olmaya teşvik etmelidir.

Engellilik sosyal bir tanımlamadır. Sorun “engelli” olmakta değil “engellenmişlik”tedir. Her birey farklılıklarıyla, olduğu gibi kabul edilir; kabiliyet, yetenek ve donanımları ön plana çıkartılacak şekilde desteklenirse; bu bireylerin önündeki engeller, dolayısıyla “engellilik” sorunu kalkmış olur.

“Engellilik” algısının fikir dünyasında yeniden inşası için edebiyat çok etkili bir araçtır. *Kilimanjaro'nun Ruhları* romanı İsrail saldırıları sonucu sakat kalan Filistinli çocukların cesaret, azim ve kararlılıklarını ortaya koymaktadır. Ana karakterlerden Nûra ve Yûsuf engellerine rağmen dünyanın en yüksek dördüncü zirvesine tırmanarak, İsrail'in onların iradelerini kıramadığını göstermişlerdir. Yahudi yerleşimcilerin ve İsrail işgal güçlerinin saldırılarına karşı evini korumaya çalışan Ğassân ise, kendi iç dünyasında bir başka tırmanış yolculuğundadır.

İbrâhim Nasrallâh, bu romanda sadece bir zirveye tırmanma öyküsü sunmaz. Aynı zamanda insanın yaşamındaki zorluklarla nasıl başa çıkabileceğini ve kendi iç dönüşümünü nasıl gerçekleştireceğini de gösterir. Nasrallâh “*Her insanın kendi ruhunda tırmanması gereken bir zirvesi vardır. Hangi zirveye tırmanırsa tırmansın kendi içindeki tırmanışı gerçekleştirmedikçe daima dipte kalır.*” sözleriyle yalnızca dış dünyada değil iç dünyada da aşılması gereken engeller ve ulaşılması gereken hedefler olduğunu ifade etmektedir. Bu da ancak irade gücünün sınırlarının zorlanması ile mümkündür. Zira gerçek engel beden değil iradenin engelidir.

EK-1

Filistin Merkezî İstatistik Bürosu'nun 3 Aralık 2024 Dünya Engelliler Günü'ne Özel Yayımladığı Basın Açıklamasından Kısaltılmış Bir Bölüm ⁴³

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarında engelli bireyler, altyapı ve temel hizmetlerin geniş çapta tahrip olmasının yanında karşılaştıkları psikolojik travmalar nedeniyle büyük bir insani felakete maruz kalmışlardır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 30 Temmuz 2024'te yayımlanan bir rapora göre, hayatı değiştiren ve sürekli rehabilitasyon gerektiren ciddi yaralanmaların toplam yaralanmaların %25'ini oluşturduğu tahmin edilmektedir. Bu da 26 binden fazla kişi demektir.

İsrail saldırıları, Gazze'deki çocuklar üzerinde tehlikeli sonuçlar doğurmaktadır. Bunlar çocukların sağlıkları ve yaşamları üzerinde uzun vadeli

⁴³ Filistin Merkezî İstatistik Bürosu (PCBS), “Filistin İstatistik Bürosu'nun 3 Mart 2024 Dünya Engelliler Günü Basın Açıklaması”, (Erişim 21 Aralık 2025).

etkiler bırakacak ciddi fiziksel yaralanmalar olarak kendini göstermektedir. Bu çocuklar, sık sık ameliyatlara ve pahalı tıbbi tedavilere ihtiyaç duyacaklar, yaralanmalar ise kalıcı engellere ve sakatlıklara yol açacaktır. Sağlık Bakanlığı'ndan alınan raporlara göre, 24 Kasım 2024 itibarıyla toplam 104.567 yaralıdan %70'inin çocuklar ve kadınlar olduğu belirtilmiştir. Save the Children tarafından yayımlanan ve UNICEF'in verilerine dayanan bir rapora göre, Ocak 2024'te, saldırının ilk üç ayında günde 10'dan fazla çocuğun kol ve bacakları kesilmiştir.

Yaralıların durumu, hastanelerin ve rehabilitasyon merkezlerinin sistematik bir şekilde tahrip edilmesi, hasta tahliye işlemleri için getirilen katı kısıtlamalar ve tekerlekli sandalyeler, koltuk değnekleri, işitme cihazları gibi yardımcı cihazların sınırlı erişimi ve tıbbi malzeme ile temel tüketim ürünlerinde ciddi eksiklikler nedeniyle daha da kötüleşmiştir. Sağlık tesislerine ve sağlık personeline yönelik bu sistematik saldırılar, özellikle omurilik yaralanmaları ve yanıklar gibi acil tedavi ve yoğun rehabilitasyon gerektiren ciddi yaralanmalarla mücadele eden kişilere gerekli tedavinin sağlanabilmesini engellemiştir. Bu tahribatlar sonucu, temel tedavilere ve uzmanlaşmış hizmetlere erişim neredeyse imkânsız hale gelmiş, bu da yaralıların sağlık durumunu daha da kötüleştirmiş ve yaşamlarını büyük tehlikeye atmıştır. Halen, 36 hastaneden yalnızca 17'si kısmi olarak çalışmaktadır, birincil sağlık hizmetleri ise güvenlik, saldırılar ve sürekli tahliye emirleri nedeniyle sıklıkla askıya alınmakta veya ulaşılamaz hale gelmektedir. Nâsır Tıp Merkezi'nde bulunan protez ve rehabilitasyon merkezi, Aralık 2023'te malzeme eksiklikleri ve uzman sağlık çalışanlarının yerinden edilmesi nedeniyle faaliyetlerini durdurmuş ve ardından Şubat 2024'teki İsrail saldırısında tahrip olmuştur. Ayrıca, Sağlık Bakanlığı'nın 23 Kasım 2024 tarihli raporuna göre, sağlık personelinin ve uzmanlardan 1.000'den fazla kişi şehit olmuş, Mayıs ayında yayımlanan bir önceki raporda ise 39 fizyoterapistin şehit olduğu belirtilmiştir.

Kaynakça | References

- Acar, Mehpare Tuba. XX. Yüzyıl Türk Romanında Engelli Karakterlerin “Küçük Ağa” Ve “Köyün Kamburu” Romanları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- AJA, Aljazeera Arabic, “بعد الحكم بالمؤيد على قاتل عائلة دوايش”, Erişim 31 Ocak 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=Cka38x5kby8>
- AN, Arabic News, “الفلسطينية ياسمين النجار أول متسلقة لقمة جبل كيليمانجارو بساق صناعية”, Erişim 31 Ocak 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=bGcUDcf4nD0>
- Bilge, Ayşegül - Çam, Olcay. “Ruhsal Hastalığa Yönelik Damgalama ile Mücadele”. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 9/1 (2010), 71-78.
- Bostancı, Ahmet. “İbrahim Nasrallah’ın Hayatı, Eserleri ve Ağras Amine Adlı Romanının İncelenmesi”. *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 1/34 (2012).
- Bucuka, Yunus. “Körlük Ve Bilgelik”. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2023), 95-110.
- Burcu, Esra. “Türkiye’deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara Örneği”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 28/1 (2011), 37-54.
- Coleman, Diane. “Assisted Suicide and Disability”. *Human Rights: Journal of the Section of Individual Rights and Responsibilities* 27/1 (2000), 1-11.
- Denâvir, Futeym Ahmed. “Süveru zevi’l-i’âka fi’l-edebi’l-‘Arabî” 33/3 (2021), 19-37.
- Denizarslanı, Yonca. “Hınç Asabiyeti Ve Kaptan Ahab: Herman Melville’in Moby-Dick’inde Amerikan Kahramanının Düşüşü”. *New Era International Journal Of Interdisciplinary Social Researches* 8/20 (2023), 13-33.
- Diğer, Şükrü. “Klasik Arap Kültüründe Fiziksel Bir Engel Olarak Körlük ve Körler Etrafında Şekillenen Mizah Edebiyatı”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2023), 256-276.
- Durmuş, İsmail. “Safedî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/447-450. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Ezra’î, Süleymân. *er-Rivâyetü’l-Cedîde fi’l-Ürdün*. Amman: Vizâratü’s-Sekâfe, 1998.
- Kırgız, Mustafa. “‘Hakikat ve Mecaz Bağlamında Kur’an’da “Engellilik” İfade Eden Sözcüklerin Linguistik Analizi””. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2007), 103-117.
- Nasrallâh, İbrâhim. *Ervâhu Kilimenjaro*. Katar: Dâru Blumzberî, 2015.
- Nasrallâh, İbrâhim. *es-Sîratü’t-Tâira*. Amman: el-Müessesetü’l-‘Arabiyye li’-Dirâsât ve’n-Neşr, 2006.
- Okur, İbrahim Alp - Akın, Banu Ayten. “Kötülüğün Doğasından Doğanın Kötülüğüne: Bir Kötülük Sorunu Olarak III. Richard”. *Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi* 15/30 (2022), 1186-1200.
- Pangaliyeva, Zhanargul - Güngörmez Akosman, Bengü. “Ötekileştirilmiş Beden ya da Engelliler: Sosyolojik Bir Değerlendirme”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal*

- Bilimler Enstitüsü Dergisi* 51 (2023), 225-241.
- PCBS, Filistin Merkezî İstatistik Bürosu. "Filistin İstatistik Bürosu'nun 3 Mart 2024 Dünya Engelliler Günü Basın Açıklaması". Erişim 21 Aralık 2025. https://www.pcbs.gov.ps/site/lang__ar/1/default.aspx
- Reis, Özgül. "Kemal Tahir'in Köyün Kamburu Romanına Engelliliğin Sosyal Modelinden Bakmak". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 3/2 (2020), 160-173.
- Sarı, Mehmet Ali. "İbn Habîb en-Nîsâbûrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/510. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Shakespeare, William. III. *Richard*. çev. Özdemir Nutku. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.
- SNA, Sky News Arabic. "فلسطين يهوى تسلق الجبال والسباحة رغم فقدانه أحد أطرافه". Erişim 31 Ocak 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=TDCcAkHB0cs>
- Snoubar, Yaser - Karataş, Kasım. "Bir Sakatlık Nedeni Olarak Savaş, Çatışmalar Ve Engelli Çocukların Hakları: Filistin Örneği". *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi* 14-15/1 (2015).
- SUBU, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi. "Kilimanjaro, Tanzania Hakkında Bilgiler". Erişim 22 Aralık 2025. <https://sertifika.subu.edu.tr/kilimanjaro-tanzanya-hakkinda-bilgiler>
- Şahan, Zehra Gülay. "Modern Edeplerden İbrâhîm Nasrallâh ve Ürdün Edebiyatındaki Yeri". *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2021), 78-93.
- Şeker, Bahattin. "Notre-Dame De Paris Romanında Engelli Ve Öteki Algısı: Quasimodo Örneği". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2018), 303-315.
- Şeşen, Ramazan. "Câhiz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/24-26. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Toy, Dilek - Uysal, Bilal. "Engelli Birey Algısında Çocuk Edebiyatının Önemi - İçimdeki Müzik Örneği". *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi* 5 (2022), 43-59.
- Turşak, Musa. "Kur'an'da Bedensel Engellilikle İlgili İfadelerin Tahlili". *Bitlis İslamiyat Dergisi* 3/1 (2021), 218-229.
- Tüccar, Zülfikar. "el-Maârif". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/271. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Üstün, Koray. "Engelleri Edebiyatla Aşmak: Engelli Yazarların Türk Edebiyatı Tarihine Katkıları". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 8/21 (2020), 93-104.
- WHO. International Classification Of Impairments, Disabilities And Handicaps. Cenova: World Health Organisation, 1980.
- Yavuz, Yusuf Şevki - Avcı, Casım. "İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/543-551. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Yazıcı, Hüseyin. "İbn Kuteybe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/145-

152. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Yezîdî, Emîn Abdullah Muhammed. “Sûretü'l-i'âka ve'l-mu'âk fi'l-müdevvenâti's-şa'biyye li Sâlim Merzûk”. *Mecelletü'l-Mehra li'l-Ullûmi'l-İnsâniyye* 11 (2021), 128-157.